

เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงแก้ปัญหาคณวายุภักทาสาวมากเกินไป

น.พ. วิบูล วิจิตรวาทการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

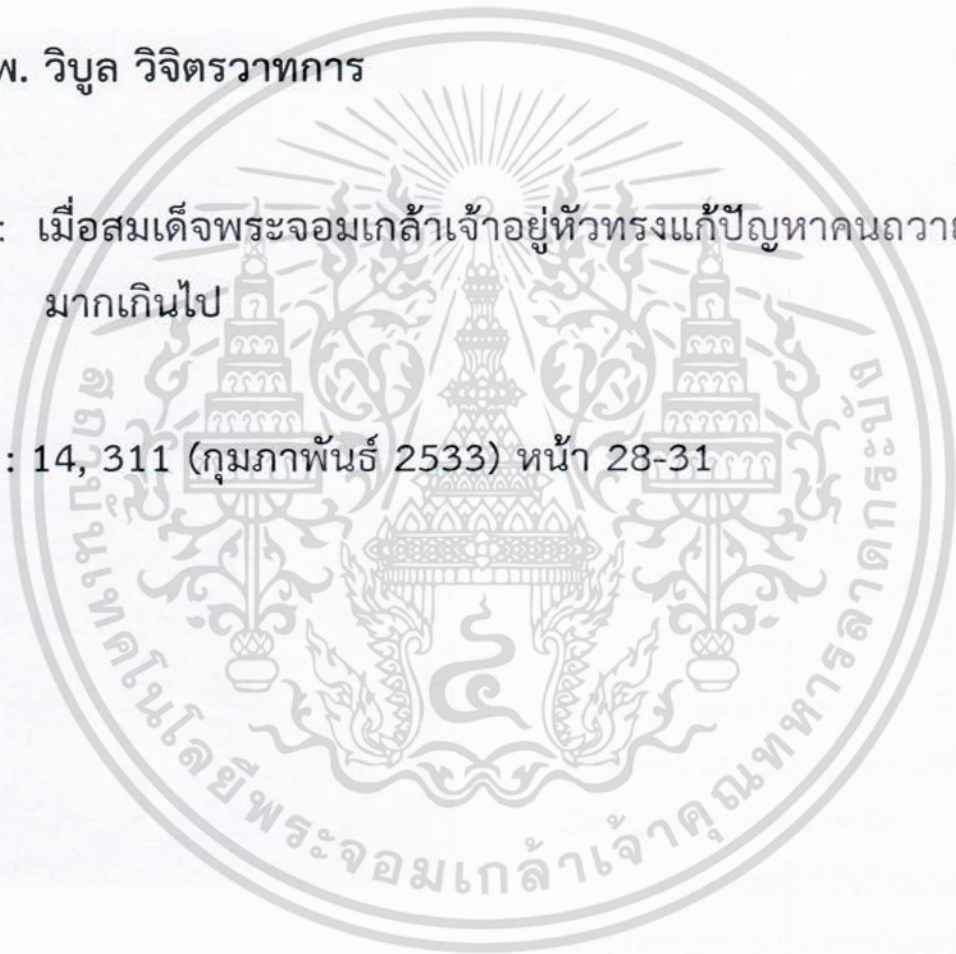
เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงแก้ไขปัญหาคอนถวยลูกสาวมากเกินไป

ผู้เขียน: น.พ. วิบูล วิจิตรวาทการ

ชื่อบทความ: เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ปัญหาคอนถวยลูกสาว
มากเกินไป

ที่มา: ดิฉัน : 14, 311 (กุมภาพันธ์ 2533) หน้า 28-31

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ไขปัญหาคนถวายลูกสาวมากเกินไป

น.พ.วิบูล วิจิตรวาท

ทั้งนี้ด้วยความหวังว่าเด็กจะได้อยู่ดีกินดี ได้รับการสั่งสอนทางด้านรำละครเล่นดนตรี ฝึกวิชาการจัดดอกไม้ ทำกับข้าวเพิ่มเสน่ห์ปลายจวัก และหากโชคดียิ่งไปกว่านั้น ก็จะได้รับเกียรติยศเป็นถึงเจ้าจอม มีส่วนช่วยให้บิดาได้ใกล้ชิดกับองค์พระเจ้าแผ่นดินมากขึ้น เป็นโอกาสให้ได้เลื่อนยศฐานบรรดาศักดิ์เร็วกว่าผู้อื่น

เด็กสาวเหล่านี้มักจะถวายกันเมื่อตอนแตกเนื้อสาว คืออายุประมาณ 12 ขวบ แต่พ่อแม่บางคนก็เริ่มถวายตั้งแต่อายุเพียง 5-6 ขวบก็มี

เมื่อเข้าไปอยู่ในวังแล้วจะได้ทำอะไรบ้าง หรือมีฐานะสูงต่ำอย่างไรก็แล้วแต่ว่ามาจากครอบครัวตระกูลสูงต่ำแค่ไหนและตนเองมีลักษณะราศีสวยงามเท่าใด

บางคนก็ได้สังกัดคณะละคร และได้เป็นชาววังชนิดดารา เพราะในพระราชวังนั้นก็มีการแสดงละครอยู่บ่อยๆ เมื่อเวลาว่างฉลองหรือเวลาต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง

เด็กบางคนโชคดีน้อยกว่าหน่อย ถูกให้สังกัดแผนกจัดดอกไม้ตกแต่งหรือทำกับข้าว เด็กพวกนี้ก็ไม่มีโอกาสได้ออกแขกเท่าคนรำ กลับต้องไปจมอยู่ในครัว

เป็นธรรมเนียมของข้าราชการขุนนางไทยในสมัยโบราณ ที่เมื่อลูกสาวเติบโตขึ้นจากเมียน้อยเมียหลวงทั้งหลาย ก็จะเลือกคนที่หน้าตาสวยงาม รูปร่างดีๆ เป็นที่ต้องตาต้องใจ ถวายแก่องค์พระเจ้าแผ่นดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บางคนไม่สวยไม่งาม ทำทางเป็นทอมบอย
หน่อยๆ อาจจะถูกฝึกให้เป็นทหารหญิงคอย
ควบคุมทางห้ามด้วยซ้ำไป

ในแผ่นดินของสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว คนก็ถวายลูกสาวแก่พระองค์กัน
มากมาย

ท่านข้าราชการขุนนางผู้ใดนำมาถวายไม่
ว่าจะสวยงามหรือซรีวซี้เหร่เท่าไรก็ตาม พระองค์
ก็เกรงพระทัยต้องยอมรับไว้ มิฉะนั้นจะทำให้พ่อ
แม่เสียใจ

แต่รับไว้แต่ละคนก็ต้องเลี้ยงดู เสียเงินเสีย
ทองไม่น้อย จึงมีเด็กต้องให้ข้าวปลาให้เสื้อผ้าที่มี
อยู่มากขึ้นทุกที ก็เป็นการเปลืองทรัพย์สมบัติของ
พระองค์เอง

นอกจากนั้นสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวยังทรงสงสารเด็กจำนวนมากที่ต้องอดอยู่
คุดคู้อยู่ในพระราชวัง มีชีวิตในสภาพของคนถูกขัง
โอกาสจะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมีน้อย จะไปรัก
ใครกับคนอื่นเพื่อการแต่งงานก็ไม่ได้

ด้วยพระทัยเมตตาทำให้ทรงประกาศว่า
จะยินยอมปลดปล่อยให้เด็กสาวเหล่านี้กลับบ้าน
ไปอยู่กับพ่อแม่ เพื่อแต่งการแต่งงานมีผัว
มีครอบครัวได้ตามอำเภอใจ ประกาศนี้เริ่มต้นว่า

“ขอทำคำประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน และผู้รักษาเมือง กรมการหัวเมืองบางเมือง

ผู้ใดๆ บรรดาที่มีบุตรหญิงแลหลานแล
ญาติเป็นหญิงเป็นเด็ก แลรุ่นแลสาวมาถวายตัวทำ
ราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ทั้งปวง ให้
ทราบความเป็นจริง

บัดนี้หญิงที่มาถวายตัวทำราชการใน
พระบรมมหาราชวังนี้ ตั้งแต่ปีคุณ ปศก มาจนถึง
ปีคุณเบญจศกนี้มากมายหลายคนขึ้น เหลือใช้
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เหลือสอย จนข้าพเจ้าจำหน้าก็ไม่ได้ จำชื่อก็ไม่ได้
โดยมาก

จนถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังมิผู้ถวายตัวมากขึ้นทุกปี
จนเด็กอายุ 5 ขวบ 6 ขวบขึ้นไปก็ถวายตัว ที่เป็น
อยู่ในวังยึดเยียดแน่นนั้นกัน เหย้าเรือนไม่ค่อยจะ
พอ

เมื่อผู้ใดมาถวายตัวอยู่ใหม่ ถ้าเป็นเด็กก็มี
เบี้ยหวัดสามตำลึงสี่ตำลึงห้าตำลึงหกตำลึงหรือเจ็ด
ตำลึงในปีแรกตามยศของบิดา ปีต่อ ๆ มา วัตก็ทวี
มากขึ้นไปถึงแปดตำลึงสิบตำลึงสิบสองตำลึงสิบห้า
ตำลึง ตามที่มีฝีมือเด่นรำแลเหตุอื่นๆ

ในการที่โกนจุกแล้วเป็นสาวแล้ว เบี้ยหวัด
สิบตำลึงสิบสองตำลึงสิบห้าตำลึงเป็นอย่างน้อย
อย่างเลว ซึ่งหนึ่งซึ่งห้าตำลึงซึ่งสิบตำลึง เป็นพื้น
ทั่วไปโดยมาก

ถ้าจะคิดเป็นเบี้ยหวัดของพวกถวาย
ตัวใหม่ มิใช่ค้างมาแต่แผ่นดินเก่า ที่แจกอยู่ในปีจอ
จัตวาศก ปีคุณเบญจศกนี้ เงินกว่าห้าร้อยชั่งเศษ
แล้ว

ก็ผู้ที่ข้าพเจ้าได้ใช้สอยอยู่นั้นก็น้อยตัว
เพราะการงานมีก็มาก ยากที่จะจำหน้าจำชื่อได้
ใครใกล้เคียงคุ้นเคยก็ใช้ผู้นั้นไป

ก็ต้องแจกเบี้ยหวัดแก่บุตรแก่หลานท่าน
ทั้งหลายทั้งปวงอยู่ทุกปีดังนี้ ข้าพเจ้าก็ไม่เสียใจ
เสียตายเงินหรอกนึกว่าเพิ่มเบี้ยหวัดให้ท่าน
ทั้งหลายทั้งปวงที่มีความจงรักภักดี เป็นอันช่วย
เลี้ยงบุตรเลี้ยงหลานท่าน เมื่อท่านไม่ให้บุตรหลาน
ท่านเข้ามาอยู่ในวัง ท่านก็ต้องเสียเงินเป็นเครื่อง
เลี้ยงบุตรเลี้ยงหลาน

เพื่อให้เข้ามาอยู่ในวังข้าพเจ้าก็ช่วยเข้า
บ้างไม่ว่าอะไรดอก แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าวิตกว่าผู้หญิง
เป็นอันมากมาต้องกักขังอยู่ยึดเยียดเสียด้วยกัน

ก็ไม่ต้องการเปลื้องอายุผู้หญิงเหล่านั้นไป แลเป็นที่ให้คนที่ไม่รู้จักผิดชอบตื้นลึกหนาบางเห็นไปว่าข้าพเจ้าละโมบในสตรีมาก หวงกันกักขังไว้ ความจริงไม่เป็นดั่งนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ประมาณ รู้เวลาว่าราชการแลบำเพ็ญการกุศลสวดมนต์ ภาวนาจะเพลิดเพลีนไปด้วยสตรีไม่มีเวลาก็หาไม่ได้ ก็เมื่อท่านผู้ใดรังเกียจการในพระราชวังว่าจะให้บุตรหลานท่านเข้ามาทำราชการอยู่ข้างในวัง กลัวจะมีเหตุนี้เหตุนี้ซึ่งไม่เป็นที่ชอบใจท่านต่างๆ ดั่งท่านจะคิดเห็นไปนั้น ข้าพเจ้าเห็นด้วยทุกอย่าง ว่าคนที่จะรังเกียจอยู่แล้ว ถ้าท่านผู้ใดมีบุตรหลานเป็นหญิงจะไม่เข้ามาทำราชการในวัง เพราะรังเกียจนั้นๆ ข้าพเจ้าก็ไม่มีควมน้อยใจเลย

ก็ท่านผู้ที่ให้บุตรหลานเข้ามาทำงานราชการอยู่ในวัง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านทั้งหลายยอมบุตรหลานมาให้ข้าพเจ้าเลือก ให้เป็นตัวละครตัวเอก นางเอก และนางอื่นๆ การที่ยอมให้ข้าพเจ้าเลือกเพียงเท่านั้นก็เป็นบุญคุณของท่านทั้งหลายทั้งปวงมีอยู่แก่ข้าพเจ้ามากอยู่แล้ว

ก็บัดนี้ข้าพเจ้าคิดมากจากเรื่องความลำบากที่ผู้หญิงเป็นอันมากมาต้องยัดเยียดเบียดเสียดกันอยู่เปลื้องอายุไป และต้องมาเป็นสูงๆต่ำๆ ดำๆขาวๆ ปะปนอยู่กับบุตรหลานของคนที่ท่านพึงคิดว่าต่ำศักดิ์กว่าตัวท่าน เป็นการรำคาญใจท่านอยู่”

การที่จะปลดปล่อยให้กลับบ้านกันนี้ ก็ต้องทำแบบมีเหตุมีผล คือเด็กสาวที่เพิ่งเข้ามาใหม่ๆ ยังไม่เคยเข้ารับการถวายตัวต่อพระเจ้าแผ่นดินก็ครั้งก็หน ไม่ได้ตั้งท้อง ไม่มีลูกออกมา ก็เป็นการง่ายที่จะส่งกลับบ้าน เปิดโอกาสให้แต่งงานแต่งงานเสีย

แต่หญิงสาวอื่นๆ ที่เคยรับใช้องค์พระเจ้าแผ่นดินมาเป็นเวลานานจนกินเงินเดือนสูงชั้น หรือมีลูกออกมาแล้ว ก็ไม่เหมาะสมที่จะคืนให้แก่พ่อแม่บิดามารดา นอกจากจะเป็นกรณีพิเศษจริงๆ

สมเด็จพระจอมเกล้าฯจึงทรงประกาศต่อไปว่า

“อนึ่ง จะใคร่เปลื้องความสำคัญของคนบางจำพวก ซึ่งจะพึงคิดว่าข้าพเจ้ามีความละโมบในสตรี หวงแหนไว้มากไม่ให้ใคร

ข้าพเจ้าอยากจะทำใคร่ปลดประสละเสียให้เบาบางไปจะหวงไว้แต่ที่มีบุตรชายบุตรหญิงด้วยข้าพเจ้า แลที่ไม่มีบุตรก็แต่ที่ข้าพเจ้าได้เลี้ยงให้มีเครื่องยศแลเบี้ยหวัดตั้งแต่สองร้อยบาทขึ้นไป

นอกนั้นข้าพเจ้าอยากจะทำใคร่ให้ไปตามปรารถนา แลตามชอบใจของบิดามารดาหญิงพวกนั้น

อนึ่ง เจ้านายพี่น้องของข้าพเจ้าซิดห่างทั้งปวงต่างๆตลอดลงไปจนหม่อมเจ้าบางองค์ ได้มีคุณูปการแก่ข้าพเจ้าอยู่ก็มีเป็นอันมาก ถึงในพวกมิใช่เจ้านาย คือเป็นขุนนางตั้งแต่เสนาบดีลงไปจนถึงบุตรหลานของท่านผู้หลักผู้ใหญ่ซึ่งเป็นมหาดเล็กอยู่ บางท่านบางนายก็เป็นญาติกับข้าพเจ้าก็มี ถึงไม่เป็นญาติข้าพเจ้านับดังญาติก็มี

คิดไปฝ่ายหนึ่งข้าพเจ้าอยากว่าผู้หญิงที่เหลือที่ใช้ของข้าพเจ้าแล้ว ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ข้าพเจ้าอยากจะทำใคร่จัดให้สมควร คือจะยกให้ไปทำราชการในพระบวรราชวังบ้าง ให้ไปอยู่วังเจ้าตามกรม แลเจ้ายังไม่ได้ตั้งกรมที่ได้ราชการบ้าง ยกไปให้อยู่กับขุนนางผู้ใหญ่ที่มีความชอบสมควรใช้สอยบ้างแลจัดแจงแต่งให้อยู่ด้วยกันกับหม่อมเจ้าแลข้าราชการตลอดไปจนมหาดเล็กที่ได้ราชการบ้าง

ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้อง

ท่านผู้ใดสัสย์ชื่อเชื่อถือใจกับจริงข้าพเจ้า ในที่ว่ามานี้ไม่กระดากหน้า ตามตำราเก่ารับไปตาม ข้าพเจ้าให้ก็จะได้มีความยินดี

การจะได้ไปปรากฏเป็นแก่ยศข้าพเจ้า ว่า บุญคุณเพื่อแม่แก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงไม่หวังสตรีไว้ ข้าพเจ้าจะทำดั่งนี้ด้วยอำนาจเป็นเจ้าแผ่นดินก็จะ ทำได้ แต่ถ้าทำดั่งนั้นก็จะเป็นที่ท่านทั้งหลายทั้ง ปวงเป็นผู้เป็นบิดารมารดา แลญาติของหญิง เหล่านั้นจะคิดจะว่าไปว่าข้าพเจ้าสำคัญบุตรหลาน แลญาติของท่าน ซึ่งท่านทั้งหลายสวมักัดมา ถวายตัวมานั้น เป็นดั่งชเลตตีทัพมาได้

ก็ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจะทำดั่งว่าก่อนไม่ได้ ข้าพเจ้าเกรงใจท่านผู้พามา นัก ต้องหรือแก่ท่าน ทั้งหลายทั้งปวงก่อน ท่านทั้งปวงจงรู้ดั่งคำประกาศ นี้เถิด”

ในข้อความข้างต้นนี้ ทรงอธิบายชี้แจงถึง ความเกรงอกเกรงพระทัยที่ทรงมีต่อพ่อแม่ ซึ่งเป็น ขุนนางข้าราชการทั้งปวง

ทรงอธิบายว่าหากพระองค์จะตัดสิน พระทัยตามอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน ก็สามารถ ที่จะส่งเด็กหญิงสาวเหล่านี้ไปให้คนอื่นช่วยเหลือได้ เช่น ส่งไปถวายสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พระราชวังหน้า

หรือส่งให้แก่เจ้าในกรมต่างๆ แม้กระทั่ง ขุนนางข้าราชการอื่นๆ

แต่เพราะทรงนึกถึงความรักของพ่อแม่ รวมทั้งไม่ทรงปรารถนาที่จะกระทำอะไรให้แสดงถึง ความไม่ไยดีต่อความจงรักภักดีของเหล่า ข้าราชการขุนนางทั้งหลาย จึงไม่ประสงค์ที่จะ กระทำเช่นนั้น

แต่ต้องการส่งคืนให้แก่พ่อแม่เพื่อตัวพ่อแม่ทั้งหลายเองจะได้ตัดสินใจใหม่ วาจะเก็บลูกสาว

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไว้ที่บ้าน ปล่อยให้แต่งการแต่งงานไปเสียหรือจะ เอาลูกสาวไปถวายให้นายอื่นๆ ต่อไป ทรงประกาศ ต่อไปว่า

“ท่านทั้งปวงก็ย่อมรู้อยู่แล้ว การในวังเป็น อย่างไร บัดนี้ข้าพเจ้าทำคำประกาศยอมมา บุตร หลานและญาติของท่านผู้ใดที่เป็นหญิงสาวรุ่นไม่ได้ เบียดหวัดถึงสองร้อยบาท แลมิใช่ผู้ที่มีความสามารถ ชายตัวเป็นทาสหรือกู้เงินเป็นหนี้ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ายอมคืนให้ตามใจบิดามารดาแลญาติที่พา มาถวายตัว จงรับมากลับคืนไป ให้มีผ้า หรือจะ ถวายในเจ้านายใดๆ หรือจะยกให้พ่อขุนนางผู้ใหญ่ ผู้น้อยก็ตามแต่ใจของท่าน ข้าพเจ้าไม่ติเตียน น้อยใจอันใด ข้าพเจ้ายอมคืนให้โดยสะดวก และ ไม่กระดากหน้าแก่ผู้ที่ได้ไปนั้นเลย

ตั้งแต่ปีกุนปีศก จนถึงปีกุนเบญจศกนี้ จนถึงปีกุนเบญจศกนี้ ผู้หญิงที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่ ก่อนลาไปมีผ้าอยู่ข้างนอกก็หลายคน ผ้าของหญิง สาวเหล่านั้นกับข้าพเจ้าก็ติดกันหมด ไม่ได้ขัดเคือง กระดากกระตือรือกับใคร คนที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่ ก่อนบางคนมีผ้าใหม่แล้วกลับมาหาข้าพเจ้าก็พูดจา ด้วยดีอยู่

การเป็นอยู่น้อยอยู่แล้วเมื่อประกาศแล้ว ดั่งนี้ ถ้าบิดามารดาและญาติไม่สมัครรับไป จะให้ หญิงเหล่านั้นทำราชการในวังนี้ต่อไป ก็จะต้องให้ เป็นพนักงานทำการนั้นๆ หรือเป็นทหารทำการ นั้นๆ หรือเป็นทหารมโหฬีเหล่านั้นๆ ก็เบียดหวัดตาม ตำแหน่งพนักงานนั้นๆ ชั่งหนึ่งบ้าง ชั่งห้าตำลึงบ้าง ชั่งสิบตำลึงบ้าง ก็จะทำให้เสมอไปตามการหนักเบา เมื่อบอกออกเมื่อไหร่ก็จะให้ออก

แต่ที่เด็ดๆ นั้นที่เป็นตัวละครสำคัญๆคือ พระเอกนางเอกขอไว้ก่อน พอได้เล่นรับแขกบ้าน แขกเมืองไปหรือจะกลับไปบ้านก็ได้ เมื่อมีงาน

ละครหรือแห่แห่นอันใดบอกขอแรงมาช่วยก็ได้ เพราะยังเป็นเด็กอยู่ไม่ควรจะมีเจ้าของ

แต่บุตรพระยาบำเรอภักดีพวกหนึ่ง บุตรพระยาบุรุษย์รัตนพวกหนึ่งเป็นบุตรเก่าเดิมของข้าพเจ้า ได้เป็นเจ้าของแผ่นดินก็ดี ไม่เป็นเจ้าแผ่นดิน แต่ไปบวชอยู่ที่วัดคนเหล่านี้ข้าพเจ้าเชื่อว่าบิดาของเขานั้นคงให้อยู่กับข้าพเจ้าผู้เดียวไม่ให้ใคร

ก็ถ้าแม้คนเหล่านั้นไม่มีบุตร ข้าพเจ้าลดเบี้ยหวัดเสียไม่ถึงสองร้อยบาทเมื่อใด ท่านจงเข้าใจว่าเป็นอันคืนให้ท่านเมื่อนั้นเถิด

ก็ในที่นอกจากคนที่ข้าพเจ้าว่ากันไว้ดังนี้แล้ว ใครชอบใจจะใคร่ได้ก็จงไปว่ากล่าวขอร้องต่อบิดามารดาเขาเถิด ข้าพเจ้าไม่ว่า

ท่านอ่านคำประกาศนี้ พิจารณาความให้เข้าใจ อย่าพาลใส่คำประกาศจู่โจมมาเกี่ยวพาล เบียดเบียนร้อยบาทเขา

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน 10 ขึ้น 14 ค่ำ ปีกุนเบญจศก ศักราช 1225 เป็นวันที่ 4517 ในรัชกาลปัตยุบันนี้”

รวมความแล้ว ประกาศนี้ก็มีผลให้จำนวนหญิงสาวชาววังทั้งหลายนั้น ลดน้อยลงไป ในพระบรมมหาราชวัง

เป็นการกระทำที่แสดงถึงพระเมตตา กรุณา ทรงห่วงใยไม่อยากให้เด็กสาวเหล่านี้จะต้องอยู่กันแออัด ไม่มีความสุข และทรงเปิดโอกาสให้เด็กที่ยังเป็นสาวอยู่ ได้กลับไปอยู่กับพ่อแม่ตามเดิม หรือแต่งงานมีผัวเป็นฝั่งเป็นฝา

เรื่องเล่าเกี่ยวกับการปลดปล่อยเด็กชาววัง หลวงจิงจบลงเพียงเท่านี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้